

سیاست‌ورزی با عکاسی منظره؛

از نیمه‌ی دوم قرن نوزدهم تا دوران معاصر

تألیف:

سونا مؤیدزاده

زیر نظر:

محمد خدادادی مترجم‌زاده

سرشناسه
عنوان و نام پدیدآور
مشخصات نشر
مشخصات ظاهری
شابک
وضعیت فهرست‌نویسی
یادداشت
موضوع

شناسه افزوده
شناسه افزوده
رده‌بندی کنگره
رده‌بندی دیوینی
شماره کتابشناسی ملی
اطلاعات رکورد کتابشناسی

مؤیدزاده، سونا، ۱۳۵۸ -
سیاست‌ورزی با عکاسی منظره؛ از نیمه‌ی دوم قرن نوزدهم تا دوران معاصر/تالیف
سونا مؤیدزاده؛ زیر نظر محمد خدادادی مترجم‌زاده
تهران: دانشگاه هنر ایران، ۱۴۰۴
۲۶۳ص.: مصور.
ISBN:978-622-1427-07-9 | ۹۷۸-۶۲۲-۱۴۲۷-۰۷-۹
فیفا
کتابنامه: ص. ۲۳۱-۲۳۶.
عکاسی منظر -- جنبه‌های سیاسی -- تاریخ
Landscape photography -- Political aspects -- History
عکاسی منظر -- جنبه‌های سیاسی
Landscape photography -- Political aspects
خدادادی مترجم‌زاده، محمد، ۱۳۴۰ -
دانشگاه هنر ایران
TR۶۶۰
۷۷۸/۹۳۶
۱۰۴۳۱۰۷۳
فیفا

نام کتاب
تالیف
زیر نظر
صفحه‌آرا
چاپ
بها
شمارگان
قطع
شابک

سیاست‌ورزی با عکاسی منظره؛ از نیمه‌ی دوم قرن نوزدهم تا دوران معاصر
سونا مؤیدزاده
محمد خدادادی مترجم‌زاده
توفیق مالکی
اول، ۱۴۰۴
۲۸۰۰۰ تومان
۵۰۰
رقعی
ISBN:978-622-1427-07-9 | ۹۷۸-۶۲۲-۱۴۲۷-۰۷-۹

ناشر

تهران، خیابان حافظ، خیابان شهید سرهنگ سخایی،
بعد از تقاطع ۳۰ تیر، شماره ۵۶

تلفن: ۶۶۷۲۵۶۸۲ (۰۲۱)
کلیه حقوق برای ناشر محفوظ است.
مسئولیت مطالب به عهده نویسنده است و لزوماً دیدگاه‌های دانشگاه هنر ایران
را منعکس نمی‌کند.

فهرست مطالب

مقدمه مؤلف	الف
فصل اول: سیاست و عکاسی منظره از ۱۸۵۰ تا ۱۹۵۰	
--- مفهوم و سیر تکوینی منظره	۳
--- دیالکتیک سیاست و منظره	۶
--- گفتمان استعماری و سیاست بازنمایی	۸
--- سیاست بصری استعمار و آژان خودسازی زمین	۱۰
--- منظره‌نگاری پس از اختراع عکاسی	۱۴
--- شرق‌شناسی در هنر و عکاسی	۱۵
--- شرق‌گرایی عکاسی در خدمت امپریالیسم	۱۷
--- جغرافیای تخیلی امپریالیسم	۲۴
--- انسان‌شناسی دیداری و فتح سرزمین‌ها	۳۳
--- ردیابی ارتباط بین قوم‌نگاری و منظره‌نگاری	۳۵
--- زیبایی‌شناسی پیکچرسک استعماری	۴۲
--- جمع‌بندی فصل	۴۸
--- پی‌نوشت‌ها	۵۰
فصل دوم: سیاست و عکاسی منظره معاصر	
--- ملی‌گرایی، هویت ملی و منظره	۵۵
--- هویت ملی در سرزمین‌های مهاجرنشین	۵۹
--- ایده پارک‌های ملی آمریکا	۶۰
--- گفتمان ملی‌گرایی در منظره معاصر	۶۶
--- دیاسپورا و هویت فرهنگی	۷۲
--- جغرافیا و حافظه تاریخی	۷۷
--- منظره به مثابه استعاره‌ای از حافظه	۷۹
--- بازخوانی تاریخ در منظره با عکاسی پساواقع‌ه	۸۶
--- سیاست بازنمایی یادبودها در منظره	۹۵
--- دیالکتیک ویرانگی و منظره	۱۰۵
--- تصویرسازی جغرافیایی و بازنمایی ژئوپلیتیکی	۱۱۱

--- سیاست مکان‌نگاری	۱۱۶
--- مکان‌های نظامی‌شده	۱۱۸
--- منظره و اکولوژی سیاسی	۱۲۸
--- دیپلماسی آب	۱۲۹
--- بحران انرژی	۱۳۲
--- ژئوپلیتیک نفت	۱۳۴
--- زیبایی‌شناسی انتقادی در منظره آنتروپوسین	۱۳۹
--- زیست‌بوم‌شناسی ویرانگری	۱۴۴
--- سیاست فضا، کنترل و نظارت	۱۵۰
--- اردوگاه‌ها و برج‌های دیده‌بانی	۱۵۷
--- منظره زمین و سنجش از راه دور	۱۶۶
--- خط، مرز و منظره	۱۷۰
--- کاوش عکاسانه مرزها	۱۷۳
--- جمع‌بندی فصل	۱۸۴
--- پی‌نوشت	۱۸۶
فصل سوم: نگاهی به آثار ریچارد میزرک، سایمون نورفولک و ناداو کاندلر	
--- ریچارد میزرک	۱۸۹
--- براوو ۲۰: بمباران غرب آمریکا	۱۹۱
--- پتروشیمی آمریکا	۱۹۴
--- کانتوهای مرز	۱۹۶
--- سایمون نورفولک	۲۰۲
--- افغانستان: کرونوتوپا	۲۰۳
--- خون‌ریزی	۲۰۹
--- تسلط در طیف کامل: موشک‌ها، راکت‌ها و ماهواره‌ها در آمریکا	۲۱۴
--- ناداو کاندلر	۲۱۹
--- یانگ تسه	۲۱۹
--- غبار	۲۲۳
--- چرنوبیل: نیمه عمر	۲۲۶
--- نتیجه‌گیری	۲۳۰
--- فهرست منابع	۲۳۱
--- وبسایت‌ها	۲۳۷
--- فهرست تصاویر	۲۴۷

«منظره، نه ژانری هنری بلکه یک رسانه است».

ویلیام میچل

مقدمه مؤلف

الف

مقدمه مؤلف

منظره، به عنوان بخشی از فضای جغرافیایی، همواره تحت تأثیر مناسبات قدرت و سیاست قرار داشته است. منظره، به مثابه‌ی قایمست که زمین را به تصویر می‌کشد و توسط چشم ناظر به صورت گزینشی انتخاب می‌شود و همین گزینشی بودن، بر ساختگی آن را آشکار می‌سازد. از این دیدگاه، منظره نه تنها به عنوان شیوه‌ای برای دیدن بلکه به عنوان متنی برای خواندن عمل می‌کند که در آن ایدئولوژی‌های مسلط تجلی می‌یابند. تولید و بازنمایی منظره، خود بخشی از سیاست فضایی در جغرافیا محسوب می‌شود؛ بدین معنا که منظره به عنوان فضایی تفکیک‌کننده، امکان متمایزسازی سرزمینی از سرزمین دیگر و هویت «ما» از هویت «آنها» را فراهم می‌آورد. این تمایز، علاوه بر جغرافیای سیاسی، در جغرافیای اقتصادی نیز نقش دارد؛ زیرا بازنمایی منظره می‌تواند تفاوت‌ها و نابرابری‌های موجود در دسترسی ملت‌ها به منابع طبیعی را آشکار و قابل مشاهده سازد. از این رو، مطالعه و تحلیل عکس‌های منظره به سان ابژه‌های سیاسی، مستلزم توجه دقیق به سازوکارهایست که در سازماندهی فضاها، جغرافیایی و شکل‌دهی به ساختارهای قدرت ایفای نقش می‌کنند. عکاسی منظره از همان سال‌های نخستین اختراع عکاسی به دلایل سیاسی و نظامی کارکردی بسیار مهم در شناسایی نقاط استراتژیک و منابع طبیعی در جهان داشته است. استخدام دولتی عکاسان و استفاده از سیستم‌های نقشه‌برداری و عکاسی از چشم‌اندازها نشان‌دهنده‌ی بهره‌برداری نظام‌مند از عکاسی منظره در روابط دانش و قدرت بوده است. به نظر می‌رسد برای درک جهان کنونی، نه تنها لازم است به چرایی و چگونگی سازماندهی سیاسی فضا و برساختن مناظر و مکان‌ها توسط قدرت‌های هژمون توجه شود، بلکه باید روشن گردد که منظره چگونه می‌تواند همزمان با آرایش‌های فضایی متفاوت در خدمت سیاست‌های امپریالیستی یا گرایش‌های ناسیونالیستی قرار گیرد.

علاوه بر این، ماهیت دوگانه‌ی منظره، با سنت زیبایی‌شناسی‌اش، می‌تواند از یک سو همگام با قدرت سلطه به عاملی از خشونت بدل شود و از سوی دیگر، به زبان رسانه‌ای، گواه و شاهدهی بر رخدادها و خشونت‌های تاریخی باشد. همچنین، بررسی تصاویر منظره، به درک بهتر رقابت‌های سیاسی-اقتصادی میان جناح‌ها و سرزمین‌ها و همچنین تأثیرات ژئوپلیتیک در مداخله‌گری‌های نوین نظامی و ماهیت واقعی جنگ‌ها کمک می‌کند. در پی این رقابت‌ها، چالش‌های جدیدی از جمله بحران انرژی هسته‌ای، تغییرات اقلیمی و گرمایش زمین نیز ظهور می‌کنند که مشکلاتی همچون آلودگی محیط زیست، مهاجرت‌های گسترده و مناقشات بر سر آب‌های فرامرزی را به دنبال دارند. در نتیجه، در زمانه‌ی حاضر ضرورت دارد که دیدگاه سنتی نسبت به منظره مورد بازنگری قرار گیرد و از فروکاستن آن به تجربه‌ای صرفاً زیبایی‌شناختی فاصله گرفته شود. اکنون بیش از هر دوره‌ی دیگری لازم است که منظره از جایگاهی نظری و انتقادی برخوردار گردد و به‌عنوان عرصه‌ای سیاسی، به‌ویژه در ارتباط با تحولات گسترده‌ی سیاسی و ژئوپلیتیکی معاصر، در کانون تحلیل قرار گیرد. این تحولات موجب شده‌اند که مناظر در حیات اجتماعی و فرهنگی امروز نقشی برجسته و تعیین‌کننده پیدا کنند؛ به نحوی که آنها را نمی‌توان صرفاً تصاویری چشم‌نواز یا بی‌طرف تلقی کرد. عکس‌های منظره معاصر همچون رسانه‌هایی معنادار عمل می‌کنند و پرسش‌هایی در خصوص آینده ناپایدار بشر مطرح می‌کنند. آنها به‌مثابه‌ی هشدار تراژیک نسبت به فجایع قریب‌الوقوع زمین هستند و شرایط متغیر جهان معاصر را پیش روی مخاطب قرار می‌دهند. افزون بر این، در دوران معاصر، عکاسان منظره نقش مهمی در آشکار ساختن کنش‌های انسانی بر زمین و تبیین وضعیت سیاسی و ژئوپلیتیکی جهان ایفا می‌کنند و شیوه‌های بازنمایی آنها در تصویرگری این مسائل اهمیت به‌سزایی دارد. این هنرمندان با رویکردی انتقادی به موضوعاتی همچون استعمار، هویت ملی، نسل‌کشی‌ها، بحران‌های اکولوژیکی، چالش‌های مرزی و منازعات ژئوپلیتیکی پاسخ می‌دهند و چندلایه‌گی و پیچیدگی تصویر منظره را آشکار می‌سازند. آنها فراتر از انتخاب‌های صرفاً صوری و از طریق رهیافت‌های نوین بازنمایی، به پیامدهایی اشاره می‌کنند که بر حیات جمعی بشر اثرگذارند؛ پیامدهایی که بازتاب‌دهنده طیفی از دیدگاه‌ها و گفتمان‌های ایدئولوژیک درباره زمین و مناظر آن هستند.

هدف از این پژوهش، بررسی شبکه‌های ارتباطی مختلف میان سیاست و منظره و رمزگشایی دلالت‌های سیاسی عکس‌های منظره به مثابه‌ی اسناد دیداری از وقایع تاریخی و فضای جغرافیایی است. بر این اساس، پژوهش حاضر بر آن است که در چارچوبی انتقادی، سویه‌های پنهان و آشکار سیاست و قدرت را در عکاسی منظره نشان دهد. در این مسیر برای تحلیل دقیق‌تر مسئله و همچنین یافتن مناسبات سیاست با منظره، آراء تعدادی از صاحب‌نظران فعال در حوزه‌های سیاسی، نظامی، دیپلماتیک و جغرافیایی یا فرهنگی مطالعه شده است. این نظریه‌پردازان هر یک به صورت هدفمند به بررسی تعامل پیچیده‌ی میان انسان و محیط اعم از طبیعی یا انسان‌ساخت پرداخته‌اند و پیامدهای این برهم‌کنش را در سازماندهی فضا، مکان و قدرت به‌طور مشروح کاویده‌اند. همچنین شایان ذکر است که در سراسر پژوهش دیدگاه تاریخی و نگرش جغرافیایی، بیشتر از سایر عرصه‌ها در نظر گرفته شده است.

در فصل نخست، گفتمان استعمار و نقش عکاسی منظره در پیکربندی و گسترش امپراتوری‌های سرزمینی، به‌ویژه امپراتوری بریتانیا از نیمه‌ی دوم قرن نوزدهم تا نیمه‌ی اول قرن بیستم، بررسی می‌شود. در این فصل با اتکا به آراء ادوارد سعید توضیح داده می‌شود که عکاسان منظره چگونه در پروژه‌های امپریالیستی و بهره‌کشی اقتصادی از منابع و مردمان سرزمین‌های استعمارشده مشارکت داشته‌اند. همچنین بر اساس نظریه‌ی شرق‌شناسی سعید، شیوه‌های کژنگری، سازوکارهای بازنمایی و استراتژی‌های پنهان و آشکار غرب در منظره‌نگاری از شرق تحلیل می‌شود تا انگیزه‌های سیاسی نهفته در این عکس‌ها آشکار گردد. افزون بر این، چگونگی برساخت جغرافیای تخیلی امپریالیسم و سیاست‌های بصری آن در عکاسی منظره و پیامدهای ناشی از تقسیم‌بندی و طبقه‌بندی طبیعت بر اساس منطق استعماری بررسی می‌شود. فصل دوم، گستره‌ای از مباحث مختلف را در برمی‌گیرد. این فصل بنا به نظریه‌های مرتبط با تحقیق، به ارزیابی آثار عکاسانی می‌پردازد که کم‌وبیش به سیاست محیطی توجه دارند. آنها هویت ملی، حافظه تاریخی، مکان‌های جنگ، محیط زیست یا ژئوپلیتیک و مانند اینها را به عنوان نقاط مفهومی مرتبط با فرایندهای تحقیقاتی خود، در نظر می‌گیرند و از طریق مداخله‌ی عکاسانه در مناظر به کشف و بازنمایی این مفاهیم می‌پردازند. در این مفهوم‌سازی‌ها می‌توان استدلال کرد که عکاسی منظره‌ی معاصر، شکل جدیدی به زبان منظره‌نگاری بخشیده و از

معیارهای منظره‌نگاری سنتی فاصله گرفته است. بخش غالب این نوع عکاسی جدید به این امر می‌پردازد که تا چه اندازه عکاسان منظره از نظرگاه انتقادی در بازنمایی جهان در عصر نئولیبرال ایفای نقش می‌کنند. فصل سوم به بررسی آثار سه عکاس منظره‌پرداز غرب اختصاص یافته است. این نمونه‌پژوهی‌ها با محور اصلی پژوهش پیوند دارند، هرچند در تحلیل برخی جنبه‌ها برای فهم بهتر مسئله، از استقلال محتوا برخوردارند. در این فصل دلالت‌های سیاسی آثار ریچارد میزرک، سایمون نورفولک و ناداو کاندلر واکاوی می‌شوند. این سه هنرمند به سبب فعالیت در دوره‌ی معاصر و تمرکز بر وضعیت سیاسی انسان و زمین برای تحلیل انتخاب شده‌اند. آثار آنها ترکیبی منسجم از مؤلفه‌های زیبایی‌شناسی و سیاست را ارائه می‌دهد و افق‌های متنوعی را برای درک و تفسیر فراهم می‌آورد. شایان ذکر است که نتایج این تحقیق، به دلیل بررسی حوزه‌های فکری متنوع و تحلیل رویکردهای متفاوت عکاسان، صرفاً از یک موضوع واحد نشأت نمی‌گیرند. با این حال، با چشم‌پوشی از تنوع موضوعات و گستره‌ی تحقیق، می‌توان گفت که پژوهش حاضر تلاش کرده است با دیدگاهی جامع به بررسی ارتباط میان سیاست و منظره بپردازد و این ارتباط را در قالب چارچوبی منسجم برای شکل‌دهی به نگرش معاصر نسبت به منظره تحلیل کند. افزون بر این، به دلیل فقدان منابع پژوهشی جامع در این حوزه، نگارش این تحقیق می‌تواند نقطه‌ی آغازی برای بررسی و تشریح دقیق‌تر و جزیی‌تر عکس‌های منظره در بستر سیاست و خوانش آنها به‌مثابه متنی ایدئولوژیک باشد.

در پایان، مراتب قدردانی و سپاس خود را از جناب آقای دکتر محمد خدادادی مترجم‌زاده، استاد راهنمای این رساله، ابراز می‌کنم که در تمام مراحل پژوهش با صبوری و راهنمایی‌های روشن‌گر خود، پشتیبان نگارنده بوده‌اند. همچنین از زحمات و راهنمایی‌های جناب آقای مهدی حبیب‌زاده، استاد مشاور رساله، صمیمانه سپاسگزارم که چه در طول نگارش و چه پس از آن همراه و راهنمای نگارنده بوده‌اند. افزون بر این، لازم می‌دانم از سرکار خانم فاطمه جهانبخش که در تهیه و فراهم‌سازی کتاب‌های انگلیسی‌زبان مورد نیاز پژوهش از خارج از کشور یاری‌رسان بوده‌اند، قدردانی کنم. امید است که کتاب حاضر برای پژوهشگران، دانشجویان و علاقه‌مندان به عکاسی منظره مفید و پذیرفتنی واقع شود.